

ARANathDIA

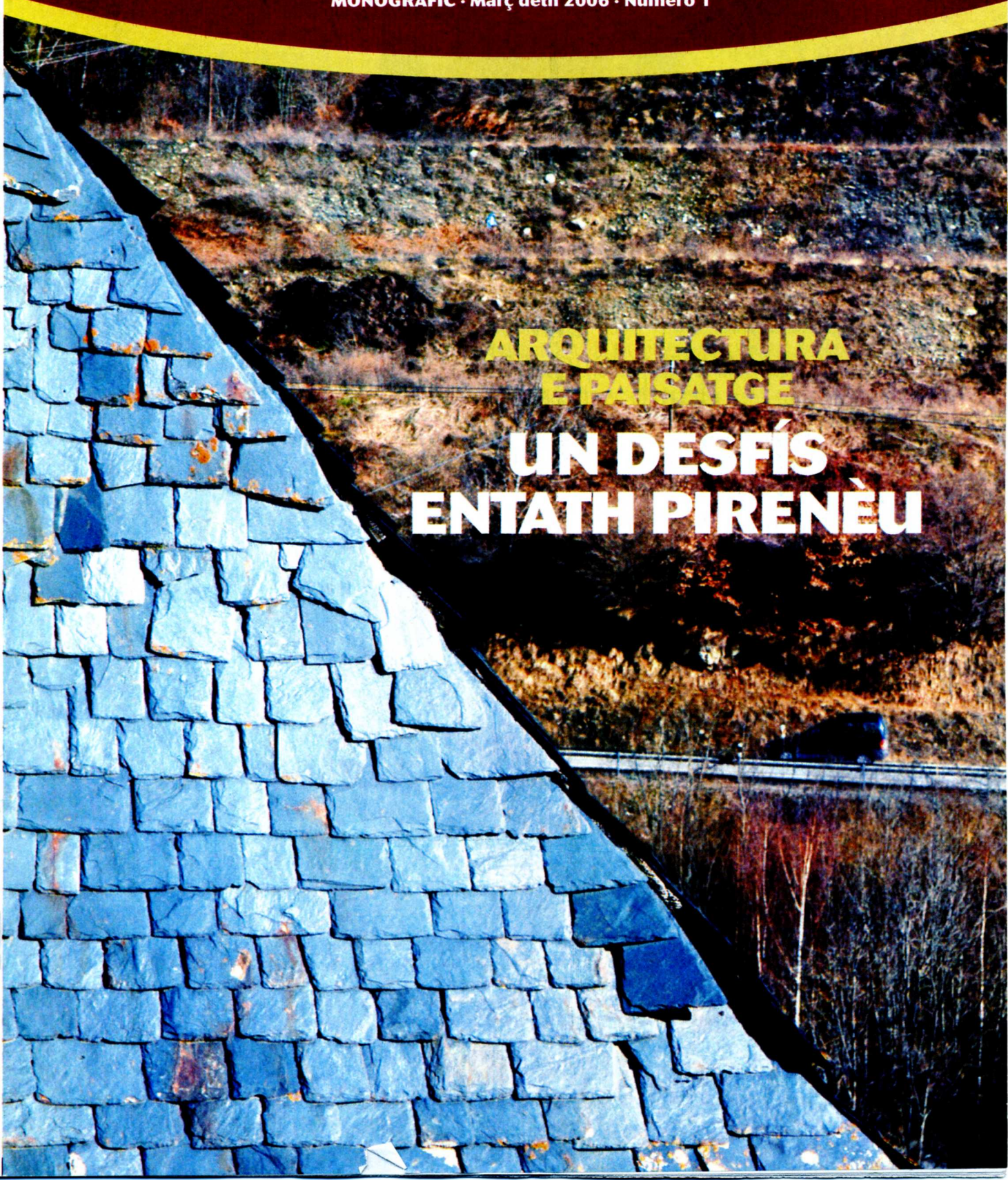
MONOGRAFIC · Març deth 2006 · Numerò 1

Arquitectes de Catalunya
Servei de Biblioteques
Institució de Recerca i Innovació Tecnològica
i Innovació Social

RC(467.1)/938

**ARQUITECTURA
E PAISATGE**

**UN DESFÍS
ENTATH PIRENÈU**

A primèra ora...

eth cafè

cuert o long, sol o damb lèit,
damb sucre o sacarina...

era informacion
damb **SEGRE**

4

Arquitectura.
Era montanha vò
créisher, mès non
créisher a
quinsevolh prètz.

per A.Sàez

16

Futur. Era
transformacion
deth territòri
pr'amor dera
edificacion.

per Lluís-Xavier Toldrà

18

Entrevista.
Joan Ganyet ei eth
director generau
d'Arquitectura e
Paisatge.

Era garia des ueus d'òr

S'arribèc a imaginar ua Vielha de 60.000 abitants. Un deliri. Erosament aguesta barbaritat non a estat consumada, mès qu'a costat fòrça reglar eth creishement de tot eth Pirenèu. Eth resultat ei desaparier. Per tot trapam urbanizacions mès granes qu'ès pòbles, bastisses prigondament incultes qu'imiten as Alps e que se hèn en pèira vista, ua ab-sència d'arquitectura contemporanèa, ua economia agrària que despareish entà convertir-se en immobiliària e, coma conseqüència d'açò, eth problèma mès grèu: era desaparicion des pagesi. Sense pagesi non i a paisatge, e sense paisatge, era garia des ueus d'òr que morís.

21

Passat e
present dera
arquitectura
tradicionau e rurau
dera Val d'Aran

per C.Llobet e J.Vila

25

Debat.
Jornades entà
repensar era
arquitectura deth
Pirenèu

27

Eth Parc
territoriau
Colhegats-
Terradets (Palhars
Jussà)

per Carles Llop

ARANath**DIA**

EDITE DIARI SEGRE, S.L.U. DEPÒSIT LEGAU: L-1160-05. PRESIDENT: ROBERT SERENTILL UTGÉS. DIRECTOR EXECUTIU: JUAN CAL SÁNCHEZ. COORDINE: ANNA SÀEZ MATEU. MAQUETACION: ANNA BARCALA SIRVENT. IMPRESSION: DIARI SEGRE, S.L.U.

Generalitat de Catalunya DAMB ETH SUPÒRT DERA GENERALITAT DE CATALONHA

Conselh Generau d'Aran E ETH CONSELH GENERAU D'ARAN

E ERA COLLABORACION DERA CATEDRA D'ESTUDIS OCCITANS DERA UNIVERSITAT DE LHEIDA

COLLABOREN EN AGUEST NUMERÒ: NÀDIA TOLSÀ (FOTOGRAFIA), LLUÍS-XAVIER TOLDRÀ, CARLES LLOBET, JAN VILA, CARLES LLOP, JORDI SUÏLS E MARIA MONGE (TRADUCCION)

Arquitectura e paisatge

PÒBLES O POSTAUS?

per Anna Sàez
FOTOS: NÀDIA TOLSÀ

Era montanha vò créisher, mès non a quinsevolh prètz. Es umans qu'èm contradictòris per natura. Enes ans 60 despoblèrem era montanha. Era gent deth Pirenèu que cercaue naues perspectiues en plan. Autanplan i auie un arrepervèri que mercaue, en bèra sòrta, as que i demorauen: "non i a cap tronc bon que puge aigües tà naut". Era melhor husta, autant qu'es melhors professionaus, se perdien arriu tà baish. Es ciutats s'ampliren tant qu'er òme auec despús eth besonh de tornar entad aqueth paradís perdut. Encara que sonque siguessen es dimenjades. E ara, i aurà lòc entà toti?

I plans territoriaus que possen, ua lei deth Paisatge acabada d'estrear, jornadas de debat sus arquitectura en Pirenèu, polemiques urbanizacions que genèren titolars ena premsa... Qu'ei temps de reflexion ena montanha. A passat massa ans des que se sagèc per prumèr còp de hèr ues normes subsidiàries. Josep Espinet ère eth director generau d'Urbanisme alavetz e non se'n gessec. E açò qu'aguestes normes sonque acatauen era Lei deth Solèr, qu'encara que siguèsse erència franquista suenhaue fòrça er entorn (s'ei que jamès s'auesse portat a tèrme). Pòga pòc, era oposicion frontau ara temptativa de regular eth creishement deth Pirenèu anèc desapareishent e eth prumèr govèrn dera Generalitat, damb Josep Tarradellas ath deuant e Narcís Serra coma conselhèr de Politica Territorial e Òbres Publiques, ac tornèren a sajar. Er arquitecte Lluís Cantalops siguec er encargat d'anar ara Val d'Aran e repassar pòble per pòble çò que calie hèr. En aqueth moment, eth torisme sonque auie arribat en Aran a traucers des pistes d'esquí de Baquèira e, plan segur, qu'ère era principau preocupacion des promotors d'aguestes normes subsidiàries. Cantalops convencec baile per baile damb fòrça man esquèrra e eth burèu d'Enric Steegman arthenec elaborar ua normativa qu'auie d'evitar desastres. Eth document, totun açò, neishie coma ua mesura provisionau que calie revisar-se en un periòde de dus o tres ans. Non se hec. Lèu un quart de sègle despús, aqueres

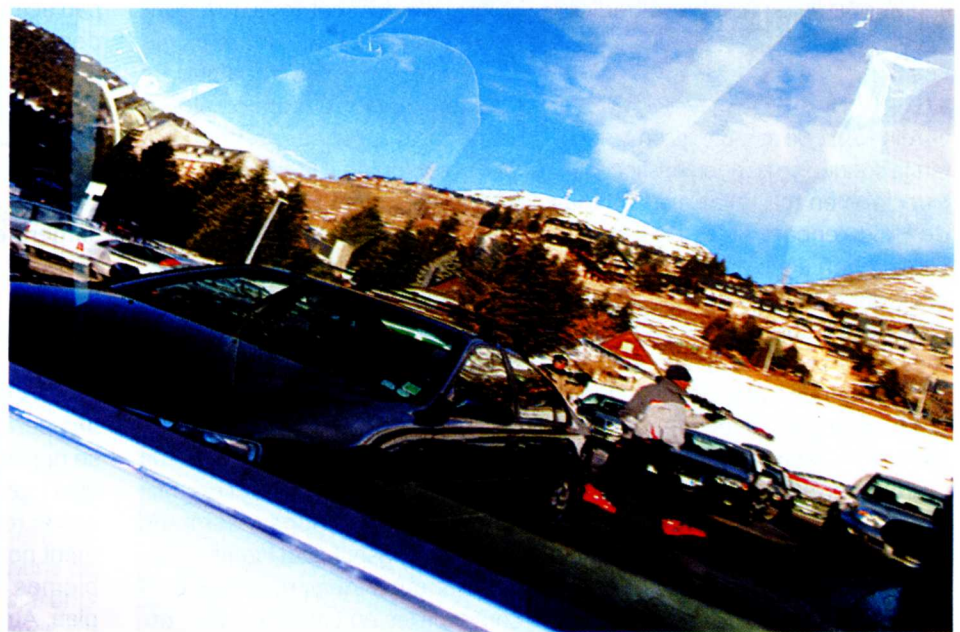
normes subsidiàries continuen vigentes. E des d'alavetz, es urbanizacions pseudotradicionaus s'an multiplicat coma misharnons. Son cases fausament tipiques, de pèira vista e tet de lòsa. Er arquitecte Melitó Camprubí se planh de qu'era montanha se convertisque en "un parc tematic dera metropòlis", çò que provòque un "efècte Mr. Marshall dificil d'arturar". Es dimensions òc que son importantes. "Plan segur qu'es materiaus constructius actuaus non respècten era tradicion. En Garòs, per exemple, totes es cases èren rebocades e revestides e era pèira vista ère sonque tàs palhèrs. Mès çò que hè mès mau as uelhs dera pleta, un des prumèrs espacis que s'urbanizèc, non ei qu'es cases siguen d'ua faicçon o d'ua auta, senon qu'era plapa de çò que s'a hèt nau ei mès grana qu'eth pròpri pòble".

ASSIGNATURA PENDENTA

Es volums son era grana assignatura pendent. Mès non ei era soleta. Tornam as materiaus. "Era construccion qu'aué en dia se hè en Pirenèu a ues referéncias aupines que l'aluenhen completament dera tradicion autoctòna. Ei ua construccion prigondament inculta". Camprubí dèishe quèir que "serie positiu non pèrder era memòria e inventariar eth shinhau que mos quede". Mès sense apuar-se en passat. I a un corrent d'opinion que retrè qu'en Pirenèu non se pogue hèr arquitectura contemporànea quan, paradoxalment, ei un des lòcs de Catalonha a on mès se bastís en aquest principi de sègle. "Se pòden bastir edificis modèrns, actu-

Er augment deth torisme hè a créisher es

bles de montanha.

Es machines que non s'arturen. Era arquitectura tipica desapareish

aus, tostemp que s'adapten ar entorn e non cerquen er espectacle, senon eth dialòg damb era tradicion".

ETH CAS TORROJA

Qu'ei vertat que semble qu'ena montanha sonque se poguen bastir construccions en tot imitar era cabana de Heidi, encara qu'es Pirenèus e es Alps non agen arren a veir. Istoricament, i a ua excepcion tan discutida coma admirada: Eduardo Torroja. Aquest enginhèr dera Enher ei autor dera naua glèisa deth Pònt de Suert e d'ua insolita capèla de ciment en Xerallo. En prumèr cas, Torroja cerquèc es elements clau deth romanic entà adaptar-les as besonhs (e ara realitat) de 1955. En cas de Xerallo, anèc mès luenh e empleguèc un lenguatge abstracte, colloquèc un objecte en paisatge, un triangle que maugrat era sua ro-

tunditat demore perfèctament encaishat. En Xerallo ei un des lòcs en qué s'a arriscaçat mès. Era contudenta fabrica de ciment exigie ua installacion entàs treballadors e en tot tractar-se d'un lòc aluenhat de tot, s'optèc per bastir ua ciutat naua. Non ère ua còpia d'arren. Miei sègle despús dera sua bastenda, s'arregrais aquest risc.

Coma s'a mentat dejà, se tracte d'un cas isolat. Çò qu'impòrte ei çò qu'er arquitècte Ramon Maria Puig nomena "folclorisme de montanha". Un des peatges que cau pagar per auer reconvertit sense cap de sòrta de contròlte urbanistic ua economia agrària en ua economia immobiliària. Es pagesi semblen auer desapareishut deth Pirenèu. S'an anat venent finques rustiques entà convertir-les en solars, çò qu'a generat ua aucupacion indiscriminada deth territòri sense tier en comp-

de qu'aguest paisatge que s'altère sense consideracion ei eth principau actiu dera montanha. "Non podem aucir era garia des ueus d'òr perquè ac perderam tot", soslinhe aquest arquitècte que siguec un des encargats de redactar es normes subsidiàries pre Tarradellas que non s'arribèren a aprovar. Erosament en aquera epòca tanpòc non s'arribèc a aprovar eth plan generau de Vielha, que prevedie qu'era capitau aranesa podesse arribar a acuelher 60.000 persones. Ua lhocaria. Èm ena prumèra mitat des ans setanta, çò que vò dèder que se non auesse estat pera providenciau intervencion deth Collègi d'Arquitèctes de Catalonha, politicamente non i auesse auut massa problèms entà passar tà deuant eth plan. Auem aprenut era leçon? Relativament. Dilhèu non se hèn (ne se pòden hèn) despropòsits coma

ERA NAUA GLÈSIA DETH PÒNT

Eduardo Torroja, enginhèr dera Enher, ei autor dera naua glèisa deth Pònt de Suert e d'ua insolita capèla de

ciment en Xerallo. En prumèr cas, cerquèc es elements deth romaníc entà adaptar-les ara realitat de 1955

es que se promoiguèren enes ans seishanta, mès s'està traïnt er esperit deth Pirenèu. Com pòt èster qu'ena Cerdanha era lòsa age desapareishut deth paisatge quan n'ei er element pròpri? Per qué s'utilize lòsa gallega? Sustot per desconishement. Es pòbles non an de partir estridències. Non pòt èster qu'ua bastissa subergesque sense mesura d'enter es d'auetes, o qu'i age un contrast cromatic des edificacions que non a arren a veir damb es rebocats típics e característics que tan ben s'integrauen damb era pèira des bòrdes e des corraus. E encara i auie tostemp bèra casa principau ena que, ath delà dera proteccion deth revestiment, s'i higien uns estucats. Plan segur que tanben i auie ua morfologia pròpria de cada val que s'a perdut. Es tets aranesi e es palharesi, per exemple, non an arren a veir. Sense mentar es pòbles que, directament, an desapareishut. En Llivia que se pòt verificar. Non ei que s'age destruit tot eth patrimòni, senon qu'es mòdernes urbanizacions ath torn an engolit visualment aquest paisatge. En Sòrt a estat a punt de passar. S'arribèc a aucupar er arriu, e a desplaçar eth sòn cors. Era ciutat istorica, maugrat es sègles qu'auie enes sues esquies, estèc a punt de desaparéisher.

ETH PIRENÈU A UN PLAN

En Pirenèu ei de besonh méter orde (urbanistic). E era Generalitat s'ac a proposat. Era conselheria de Política Territorial a diuèrsi frònts dubèrts. Mès çò de mès important ei que se tracte d'ua iniciatiua politica que, per prumèr còp, contem-

Era nhèu semble plorar en aquesta urbanizacion a miei hèr.

ple eth Pirenèu de manera globau. Eth Plan Territoriau deth Naut Pirenèu e Aran contemple era reordenacion urbanistica entà controtlar eth creishement indiscriminat, era proteccion d'espacis naturaus, garanties entara continuïtat des emplecs agricòles e era potenciacion dera mobilitat damb naues carreteres. Entà arténher aquest prètzhet, eth Govern dera Generalitat preve concentrar eth creishement en onze municipis deth Pirenèu. Se tracte d'arténher un hilat de petites ciutats de montanha enes que s'acrerisherà eth solèr urbanizable entà garantir que se hèsquen granes. D'aguesta manera, s'evitarà era dispersion urbana e se vertebrarà era prestacion de servicis en territòri. La mesura que tanben ten en compte eth besonh d'arturar es segones residències e de racionalizar era despena en infraestructures e equipaments. Trep, Sòrt, Era Seu d'Urgell e Puigcerdà refortilharàn era sua capitalitat. Vielha, logicament, tanben i aurie d'èster, mès en aquest cas, eth plan territorial ten en compte qu'ei a punt d'agotar eth solèr apte entà bastir e, per tant, ena capitau aranesa non s'apòste peth creishement, senon per convertir-la en un airau de reforma urbana. I aurà tanben un segon cinturón de pòbles grans que non son pas cap de parçan: Les, Bossòst, Estèrri d'Àneu, era Pòbla de Segur, Organhà, Oliana e Bellver de Cerdanha, ath delà dera capitau dera Nauta Ribagorça, eth Pònt de Suert, que tanben entrarie a formar part d'aquest hilat de petites ciutats ath torn des quaus eth Govern preve articular eth desenvolopament

Es grues formen part deth paisatge pireneic.

urban deth Pirenèu, se ben aquesti municipis non seràn subjèctes ara obligacion d'acrerisher era sua superfície urbanizable. Concentrar eth creishement ath torn d'aguestes poblacions a de servir entà limitar era construccion d'urbanizacions aluenhades des nuclèus dejà existents. Ei a dèder, que se favorirà era creacion d'infraestructures

toristiques que generen rendes non derivades dera construccion de segones residències, un modèu de desenvolopament que supause un consum excessiu de solèr e genèr suberdespenes en infraestructures e equipaments.

DUES VISIONS DISPARIÈRES

Josep Calbetó siguec baile de Vie-

VIUENDES SOCIAUS

“Auem de besonh viuendes sociaus, integrar as nauvengudi entà evitar eth trincament dera

estructura sociau dera Val d’Aran. Açò va mès enlà dera politica lingüistica metem per cas”

Question de bilhets

Bèri pòbles supòrten ua pression terribla. Cada urbanizacion mò tanti sòs que maregen as non iniciadi en transaccions immobiliàries. Artur Calbetó qu’ac corrobore. Prejubilat deth món dera banca, Calbetó siguec eth darèr 11 de seteme er encargat de hèr a enténer er aranés en acte institucionau dera Generalitat. Un òme comprometet damb eth sòn país que non dubte en banhar-se. “Un 95% deth terren dera Val d’Aran ei solèr public, propietat des municipis. Non la podem matracar ne que volgam se non se promòn requalificacions”. En cas dera Val de Ruda cre qu’ei diferent. “Era negociacion a estat dificil”. Baquèira auie uns drets sus Òrri e Beret que s’an trespasat a Ruda. “Dilhèu òc que se mos a escapat un shinhau”, reconeish, mès s’estime mès veir era ampolha miei plia. “Damb era pression urbanistica tan fòrta qu’an eth Naut Aran e Vielha, pensi qu’eth creishement a estat acceptable”. Qué vò díder açò? Donques que se ben “èm saturadi d’urbanizacions” e “auem ues normes subsidiàries completament agotades”, era gran pòur des ans 70, qu’ère que s’acabèssen amasant toti es pòbles d’Aran, non s’a produsit. Damb aguest as ena manja, Calbetó ei partidari de non promòir mès requalificacions: “Ei

Dia de mercat damb trabalhs ath hons.

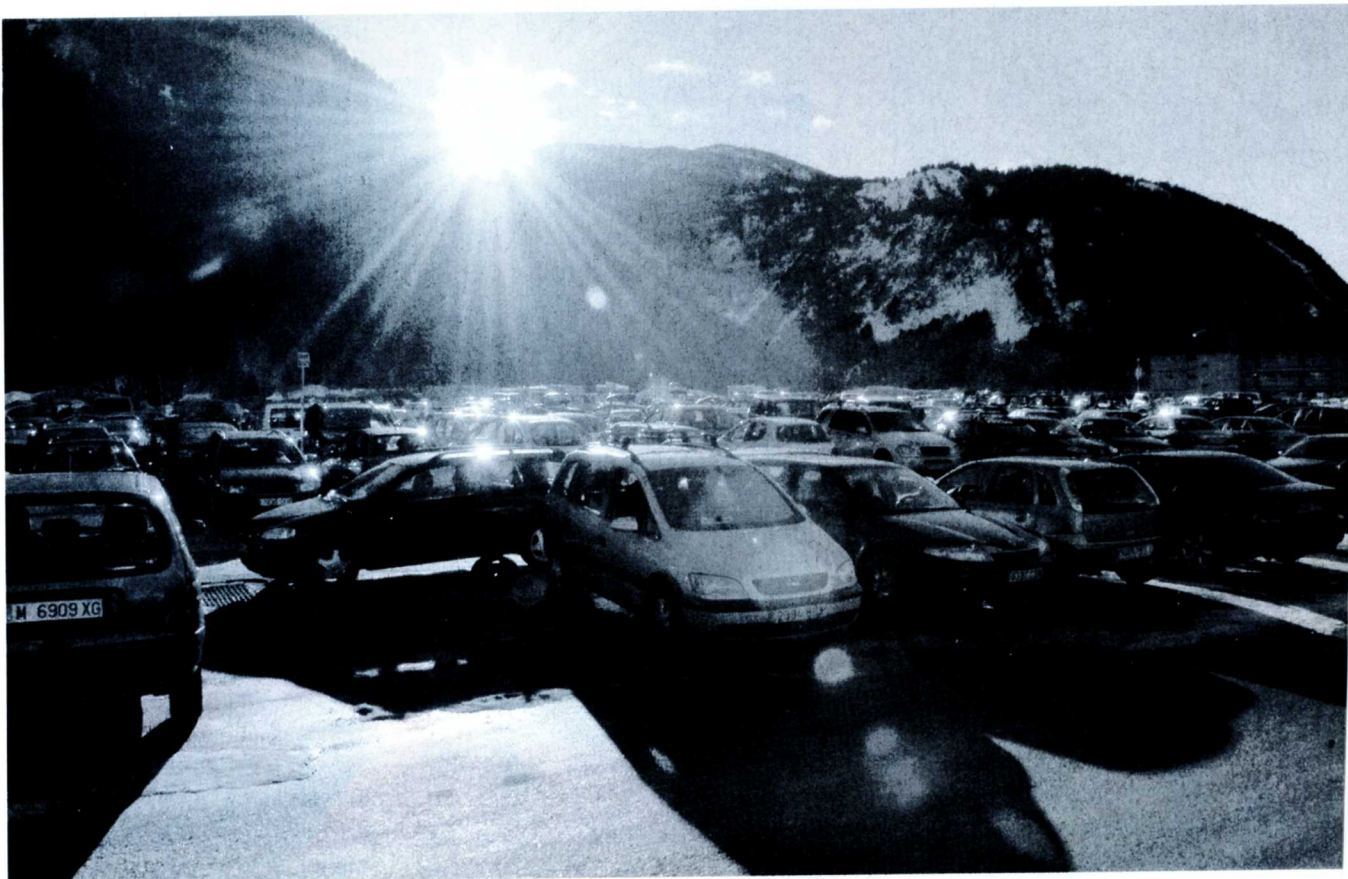
un risque massa gran”. Mès eth ciment non ei era soleta causa que la preocupe. “Eth paisatge qu’ei matracat, se degrade, e non ei sonque pes urbanizacions. Era agricultura qu’a desapareishut coma activitat economica e açò vò díder que non i a arramades que netegen es bòsqui de manèra naturau”. Ei dera opinion qu’ara Val d’Aran se li prepausa ara un gran desfis: “mos auem de reinventar”. Tanben reivindique eth besonh de qu’es pastors tornen a èster es principaus actius des

bòsqui, aguest banquèr apòste peth besonh d’integrar as nauvengudi “entà evitar eth trincament dera estructura sociau d’Aran”. E açò va mès enlà dera politica lingüistica. “Auem de besonh viuendes sociaus”. “Çò que non pòt èster ei que quan se hè ua promocion vengue ua familha madrilenha e crompe dètz pisi entà especular”. E açò passe a despriet de qu’en Vielha encara i agen 700 possibles viuendes entà bastir “sense requalificar arren”.

PAGESI E PAISATGE

Era agricultura qu'a despareshit coma activitat economica e açò vò dider que non i a arramades que

netegen es bòsqui. Sense pagesi, non auram paisatge. S'a de potenciar era agroramaderia

Es parcatges des estacions d'esquí son pleï a rebohar.

Iha deth 1987 al 1999. Assegure qu'eth creishement dera Val non ei cap acabat perquè encara i a nombrosi plans parciaus entà desvolopar des normes subsidiàries deth 1982. Entà Calbetó, qu'actualment ei regidor per Union Democratica Aranesa, aguesti plans s'an de desvolopar en tot seguir dues directritz basiques: d'un costat, en tot vetar es otels grani, d'enter 100 e 200 crambes, e, der aute costat, en tot encoratjar era prumèra residència, sustot era de proteccion oficiau. Respècte as grani otels, Cal-

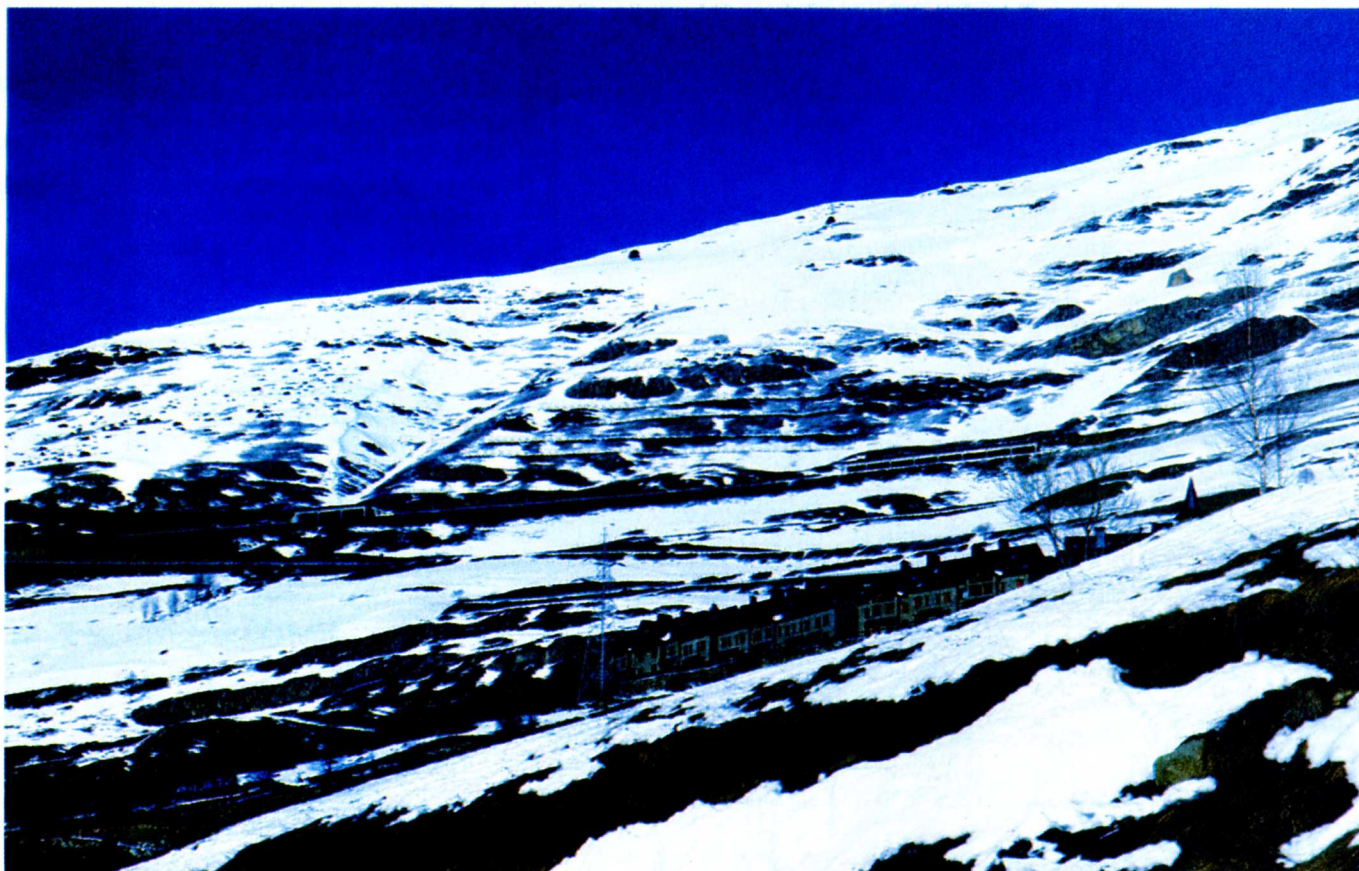
betó ditz que son ua sòrta de monstres que damnatgen fòrça sectors, mentre qu'enes otels petiti, d'enquia 50 crambes, favorizen era explotacion de caractèr familiar e creen aucupacion. Respècte as prumèras viuendes, er excalcalde de Vielha pense qu'un 50% com a minim aurien d'èster de proteccion oficiau "entà qu'es joeni poguen adquirir-la e non agen de marchar dera Val". "Quan jo accedí ara alcaldia, eth prumèr que hí siguec quaranta viuendes de proteccion oficiau, e ath madeish temps, en

promoigú cent mès juntament damb er Incasòl", explique er excalcalde. Mès Calbetó pense qu'encara se pòden hèr mès segones residències, en tot córrer eth risque de crear ciutats mòrtas, "coma deth Far West". En çò que tanh ara Val de Ruda, Calbetó pense que damnatjarà ara Val, "e açò non se pòt atribuir a Baquèira, coma diden bèri demagògs, senon que s'a d'acusar as politics de torn". Preferie era urbanizacion prevista en Betren, desestimada per suposats damnatges paisatgistics e mediambientaus, mès

ERA CARTA DETH PAISATGE

Eth baile de Vielha, Joan Riu, avertís qu'enes darrèrs ans an cambiat fòrça es causes: "Eth pròplèu

quate de mai signaram era Carta deth Paisatge amassa damb Puigcerdà, Sitges e Cadaqués"

Es pletes son presentes en cada cornèr dera montanha.

aguesti damnatges, ena sua opini-
on, non s'aurien produsit "e s'auri-
en generat comerci qu'aurien bar-
rat tàs cinc dera tarde, e atau non
se n'aguessen ressentit es locaus
de Vielha, de Salardú o de Bossòst".
Er actuau baile de Vielha, Joan Riu,
d'Unitat d'Aran, advertís qu'enes
darrèrs ans an cambiat fòrça es cau-
ses. "Eth 4 de mai", explique, "sig-
naram era Carta deth Paisatge amas-
sa damb Puigcerdà, Sitges e Cada-
qués". Cre qu'açò sonque ei un
exemple de qu' ara i a consciència
mediambientau. "Èm part d'aguest

projècte perquè èm ua des pòrtes
d'accès ath Parc Nacionau d'Ai-
güestòrtes, ua zòna de gran rique-
sa ecologica, coma ac ei tanben
eth Cap de Creus, eth Garraf o eth
Cadí". Açò òc, Aran, Vielha, encara
an de créisher mès. "Encara po-
dem bastir ues 2000 viuendes", ad-
vertís. "Les auem de besonh pr'amor
que non produsim pro gent e n'a
de vier de dehòra". Mètges, mè-
tres, mossos d'esquadra... "Çò que
non pot èster ei qu'aguesti profes-
sionaus que mos an d'ajudar a pro-
gressar non volguen vier perquè

acieu cruben eth madeish qu'en un
aute lòc, mès es cases valen eth
doble o mès". Era solucion: "abitat-
ge de proteccion oficialu". Riu a con-
fiança enes normatives que ara s'ela-
boren, mès soslinhe que cau evi-
tar qe i demore uets subjèctes a
interpretacions "coma passèc damb
es normes subsidiàries".

En Palhars eth pròpri territòri se
comence a sènter complice d'aguesti
projèctes d'ordenacion territori-
au que hè sonque vint ans genera-
uen tant de refús (n'i a pro damb
rebrembar eth cas dera Lei deth

Romanic que tanhie ara Val de Boï. Tecnicos coma er arquitecte Carles Llop se senten especiaument capinauts per acuelhement qu'an auut. "S'a entenut que cau anar a cercar un torisme de qualitat", ath viatge que s'a de potenciar era agroramaderia. "Sense pagesi, non auram paisatge". Llop ei dera opinion qu'ua normativa restrictiva non a perque espantar ath torisme: "Es lles Medes ne son un bon exemple". Totun açò, advertís qu'eth creishement urbanistic ei possible de manèra racionau. Ei a díder, que non a sens hèr urbanizacions gigantes en Palhars quan i a 140 nuclèus urbans lèu desabitats. Totun açò, Llop prepausa ua diversificacion dera economia, perqué "se menspredam er agropaisatge mos quedaram sense arren entà aufrir".

PAISATGE DAMB NUANCES

Eth 20 d'octubre de 2000 eth Conselh d'Euròpa aprovèc era Carta Europèa deth Paisatge, que sollicita a toti es Estats membres a mèter ena practica politiquas de avaloracion e proteccion deth paisatge, en tot èster considerat "un element essenciau entara benestança individuau e sociu, era proteccion, gestion e plantejament dera quau compòrten drets e déuers entà toti". Pòc temps despús, eth 14 de deseme de 2000, eth Parlament de Catalonha s'adherie per unanimitat ara Carta. Mès, qu'ei eth paisatge? Ei evident que definir-lo coma un entorn vegetau mès o mens atractiu ei insuficient. Jordi Bolós ei professor dera Universitat de Lhèida e expèrt en paisatge. "Eth paisatge qu'ei part deth nòstre patri-

Qu'ei difícil de veir bastisses que non agen pèira vista.

mòni", advertís. "Auem es miejans e era metodologia entà estudiar-lo e preservar-lo". Non se referís pas sonque ar entorn naturau, senon ath traçat urbanistic des pòbles, as sòns camps de cultura, as camins... "I a un paisatge vegetau, mès tanben i a un paisatge istoric". En Anglaterra se n'ei mès conscient e autanplan s'apliquen normativas que protegissen aguesti elements mens monumentaus encara que non mens importants. "Non mos podem cargar era forma d'un pòble qu'a viatges a mil ans". Açò vò díder qu'es poblacions non pòden créisher? Non. Se tracte de créisher de ma-

nèra respectuosa damb er urbanisme istoric. "Enes pòbles pireneus es glèsies se bastissen quan es pòbles ja existien, per açò un des elements caracteristics d'aguestes poblacions ei qu'es temples son separadi des nuclèus". Se hèm carèrs artificiaus enter era glèsia e eth pòble pròpriament dit (coma dejà a passat en Taüll), çò que provocam ei era modificacion deth paisatge, esfaçar un trèt identitari dera poblacion. "Ei domatge qu'açò non se tengue en compde", se planh. "Era nòsta capacitat entà destruir qu'ei impresionanta". Que mos cau controltar.

Paisatge de grues. Per cada nau abitant censat en Naut Aran en aguesti darrers 5 ans s'a bastit 34 viuendes. Era bastenda s'a convertit en un des principaus motors economics deth Pirenèu.

CREISHEMENT SOSTENGUT

per **Lluís-Xavier Toldrà**

Avocat de DEPANA

FOTOS: NÀDIA TOLSÀ/
AJUNTAMENT DE VIELHA

Recentament se constituïc era Comission d'Urbanisme dera Val d'Aran, coma un exemple mès deth prèzhèt decentralizador dera Administracion catalana vèrs Aran. D'aguesta faïçon se complissen es previsions dera Lei especiau d'Aran, coma un acte mès d'arreconeisença dera singularitat aranesa e,

en principi, de prevalença deth criteri de proximitat ena intervencion planificadora.

Urbanisme vò díder gestion deth país, ei a díder, accion de govèrn pura que mòstre dia a dia quin ei eth futur que volem a trauèrs des decisions des nòsti electes. Certament aguesti ans de democràcia

an metut en evidéncia era transformacion deth territòri pr'amor era edificacion, de manèra qu'ena conurbacion barcelonina s'a bastit eth madeish enes darrers 20 ans que des dera sua fundacion per Amílcar Barca (2000 ans apuprès). Era ocupacion fisica deth solèr a estat er element centrau dera gestion dera tèrra, de sòrta qu'es disparièrs responsables der univèrs d'administracions qu'intervien an consolidat aguesta formula coma senha d'identitat deth nòste país. Açò ei ua simple constatacion e non ei pròpriament motiu de satisfaccion des deth punt de vista deth legat entàs pròplèus generacions. Era pèrta des elements caracteristics deth nòste paisatge umanizat tradicionau dera geografia catalana ei ua manca dera quau ara mos en dam compde e qu'ena màger part ei irrecuperabla. Eth paisatge creishent de grues dera construccion pertot eth Principat s'a convertit en un des principaus motors economics deth Principat e eth Pirenèu, evidentament, non ei ua excepcion.

Es naues urbanizacions cambien radicaument eth paisatge.

RECONSTRUCCION DE CABANES

Se poirie autorizar era reconstruccion de cabanes entà un emplec agroramader, çò que darie

esturments de sobres entà intervier as ajuntaments e rèsta de responsables quan non ei aguest eth supòsit.

e Naut Aran. En un article pro ben documentat, eth periodista Javier Ricou soslinhe que per cada nau abitant censat en Naut Aran en aguesti darrèrs 5 ans s'an bastit 34 viuendes... Tanpòc se tracte de remarcar es milèrs de naues viuendes que s'an bastit en Ruda, ne des aspiracions des promotors que s'aufrissen entà tornar a daurir Era Tuga, entà concludir qu'aguesta naua Comission non a un prètzhet bric facil. Se descriu un panorama en qu'ua posicion centrada e defensora der interès generau tostemp traparà trebucs:

Prumèr perquè era proximitat dera prenuda de decisions provòque fòrça pressions mès difcils de resistir. Ei mès complicat negar causes o expectatives a cuerta distància. En sentit contrari ei fòrça parière: ei mès relaxat culpar as de dehòra, en tot tier compde era fòrça descomunau des interèssi urbanizadors. En dusau lòc pera manca de solèr abil entà éster aucupat en tot tier compde era geomorfologia dera Val. Coma tresau punt, aguesta problematica pòt amiar entà ua paralisi interventora, ena que se dèishe hèr a toti, en ua linha d'inibicion que rebaissharie pression sus era Comission, mès que non serie deth tot ben rebuda pes ciutadans. Fin finau, pera dificultat hijuda des joeni (e non tan joeni) entà accedir ara prumèra viuenda quan eth mercat acieu determine es prètz en base a ues segones e terceres residències de naut standing.

Plan segur que seguiram atents ara sua evolucion. Entà començar a dessús dera taula un assumpte qu'en teoria ei facil de resòlver des

d'un punt de vista juridic: era proliferacion de veritables chalets en solèr non urbanizable ena montanha. Sus eth papèr sonque se poirie autorizar era reconstruccion de cabanes entà un emplec agroramader, causa que darie esturments de sobres entà intervier as ajuntaments e rèsta de responsables ena matèria quan non ei aguest eth supòsit. Aguesta qu'ei ua dinamica fòrça recent que tuste damb çò qu'auem dit dera proximitat: non ei facil denegar causes ath vesiatge. Dempús i a er efecte crida: s'enquia ara s'a tolerat (o s'a intervengut pòc) non serie just qu'a jo m'ac empedisson. Serie un grèuge comparatiu d'uns respecte as auti. S'uns s'an bastit eth sòn sancta sanctorum en un polit endret *d'aqueres montanhes que tan nauts son...* e ara comencen a denegar es permisi as darrèrs, son situacions que non tostemp se comprenen ben. Per un aute costat tanpòc se pòt abandonar aguest ahèr unicament ath critèri des particulars. Era solucion (o non) ad aguest ahèr mos darà eth ritme que vò imprimir aguesta Comission en Aran. Se tot contunhe egal, aguest èster dera proximitat mostrarà qu'apòrte pògues novetats. Tanben cau encoratjar as sòns responsables a demostrar qu'ua institucion com aguesta compòrte melhors prestacions qu'es provinciaus, e plan tanben des deth punt de vista dera conservacion des recursos naturaus e paisatgistics. Si gue coma sigue, eth desfiament qu'ei servit e tan melhor i age mès sen en aguest complicat ahèr deth creishement sostengut dera activitat economica.

Dimensions titaniques ena Ruda.

En aguest contèxt, eth procès urbanistic de segones residències a registrat en Aran eth paradigma deth madeish, tostemp a pòga distància dera Cerdanha e en tot seguir era estèra de futur que mos mèrque er estat vesin, Andòrra. Per aguesta causa, er avantprojecte de Plan Territorial Parciau deth Naut Pirenèu e Aran prepausen limitacions ara expansion urbana en Mie

JOAN GANYET

COMPROMÍS. Joan Ganyet a estat pendent vint ans baile dera Seu d'Urgell. Arquitecte de formacion, aucepe ara eth cargue de director generau d'Arquitectura e Paisatge dera Generalitat. Ordenar eth creishement deth Pirenèu ei donques tada eth, un desfís que va mès enlà deth sòn compromís politic.

per A.S.M.

“Er excès de segones residéncias desequilibre eth parc d'abitatges”

Quan accedic ath cargue de director generau d'Arquitectura e Paisatge diguec que cau suenhar eth paisatge deth Pirenèu catalan. Per qué?

En generau eth paisatge pireneic qu'ei de nauta qualitat autant enes sòns elements naturaus, caracteristics dera mieja e nauta montanha, coma enes sòns elements culturals, especialment pera armonia des nuclèus istorics e era sua integracion en entorn. Totun, enes darrères decades s'an balhat procèss preocupants en quauques vals, especialment pera bastenda destinada ara segona residéncia, d'un costat, e d'un aute, per abandon creishent dera activitat agricòla e ramadèra.

Cre qu'enes païsi nordics e centreeuropeus se suenhe mès eth paisatge?

Enes païsi nordics e centreeuropeus existís ua cultura que ven de luenh sus es valors dera ecologia e deth paisatge. En Catalonha mos cau auançar çò de mès rapid pos-

sible ena madeisha direccion. Se tracte d'ua apòsta qu'aurie d'impregnar eth conjunt dera societat, pr'amor que mos i jogam era qualitat de vida dera nòsta generacion e des generacions futures.

Quauques arquitectes diden qu'era cubertor de pèira des bastisses nauas deth Pirenèu balhe ua imatge artificial e “de postau” que no s'aven damb era istòria dera zòna. I ètz d'acòrd?

En tot partir dera consideracion qu'es bastisses nauas an d'armonizar damb es tradicionaus, ei mès important arténher era omogeneïtat deth color, era textura e des volums qu'es materiaus emplegadi. Çò qu'ei plan segur ei que hèr ua còpia mimetica dera arquitectura de hè 200 ans non ei cap ua bona solucion. Sò convençut qu'ei possible arquitectura moderna de qualitat en Pirenèu. Es Normes Complementàries d'Arquitectura redigides per Ramon Maria Puig, e qu'eth Departament de Política Territorial met a disposicion des ajun-

taments pireneics, ne son ua bona mòstra.

Qué s'a hèt enes darrères 2 ans entà corregir era tendéncia a desenvolupaments desordenats en Pirenèu?

Era atencion en Pirenèu qu'ei prioritària entath Govern de Catalonha. Des deth Departament de Política Territorial e Òbres Publiques, a trauers dera Secretaria de Planificacion Territorial, s'a creat un seguit d'esturments urbanistics damb er objectiu de promòir un desenvolupament equilibrat. Son eth Plan Territorial deth Naut Pirenèu e Aran, es Plans Directors Urbanistics dera Val d'Aran, eth Palhars Jussà, era Cerdanha e era Nauta Ribagòrça, es Normes complementàries d'arquitectura e eth Plan Director des estacions d'esquí e de montanha. Ath delà, i a un programa entà curbir damb planejament urbanistic municipau toti es ajuntaments pireneics. Confiam ena idoneïtat d'aguesti esturments, que s'an redigit damb dialòg damb es sectors

Era promocion d'abitatges protegits e d'activitats productives enes airaus agrari, industriau e terciari pòt ajudar a corregir era balança. Cau ajudar damb mesures concretes a que i age en Pirenèu mès abitants permanents e mens abitadges ueds 350 dies ar an.

Quini son es rèptes pendants e quini es resultats arthenhudi en politica de restauracion de bastisses istoriques e monumentaus?

Eth Departament de Politica Territorial e Òbres Publiques participe, damb eth Departament de Cultura, en programa deth mentat 1% culturau, adreçat ara restauracion deth patrimòni arquitectonic des pòbles de Catalonha. En Pirenèu s'i hè en agesti moments dotzenes d'actuacions en bastisses d'interès istorico-artistic e de melhora der espaci public enes nuclèus viells, cossent damb es Ajuntaments e, quan ei de besonh, damb eth Bisbat. Qu'ei un esfòrç entara salvagarda deth patrimòni, mès tanben entara dinamizacion dera societat pirenenca.

Cre qu'aguesta politica se hè d'ua faïçon sufisentament planificada e coordinada?

Que se hè ben, en tot persutar era planificacion participada. Ei a díder, en tot premanir eth futur a trauèrs d'un dialòg intens damb es administracions locals e era rèsta dera societat. Que non n'í a pro damb era gestion deth present, totun èster indispensable, senon que cau, en bèra sòrta, gestionar eth futur. Eth Plan Territorial deth Naut Pirenèu e Aran e es Plans Directors Ur-

e administracions locals concernits.

Un des defèctes qu'a mentat deth creishement deth Pirenèu ei era preséncia de nombroses bastisses uedes que degraden eth paisatge. Qué se pòt hèr entà corregir aquesta realitat?

Eth hèt ei que, a maugrat de man-

tier-se estable era poblacion deth Naut Pirenèu, uns 65.000 abitants, eth nombre d'abitatges de segona residéncia s'a disparat. Son de besonh, mès non ei bon que siguen excessius en relacion ar abitatge abituau, pr'amor que desequilibre eth parc d'abitatges e introdusís un factor de despena preocupant entàs finances municipaus futures.

ENTREVISTA

JOAN GANYET:

"HÈR UA CÒPIA MIMETICA DERA ARQUITECTURA DE HÈ 200 ANS NON EI CAP ERA SOLUCION"

banistics que persuten aquest prètzhet.

Qué se pòt hèr entà melhorar era qualitat deth paisatge?

Çò de més important qu'ei contribuir ara conscienciacion dera societat. Eth respècte ath paisatge ei ua qüestion culturau e ja sabem qu'es procèssi d'impregnacion culturau son lents. Dilhèu auem besonh d'ua generacion. Plan per açò que volem qu'eth paisatge sigue present en estudi. En aquest sentit, son en ua fasa plan auançada d'elaboracion es materiaus didactics d'un

credit variable que daràn toti es instituts de Catalonha en 3r. d'ESO, damb eth títol "Ciutat, territori, paisatge". Ac hèm en collaboracion, logicament, damb eth Departament d'Educacion dera Generalitat. Elaboram tanben guides practiques adreçadas as ajuntaments e as promotors, sus era integracion paisatgistica des vies de comunicacion, dels poligòns industrials, des bastisses agràries, eca. Ath delà, començam ua seria d'actuacions concretes damb coratge exemplificador. Tot qu'ei adreçat, totun, ath creishement dera mentalizacion deth

conjunt dera societat, qu'ei essencial.

Coma se pòt compatibilizar eth respècte paisatgistic damb eth desenvolupament urbanistic e eth creishement economic?

Catalonha a de créisher, eth Pirenèu tanben. Mès qu'ac an de hèr sense suberpassar determinadi limits mercats peth sen. Er entorn, eth paisatge, ei un tresòr que non podem damnatjar aguesta generació, senon que l'auem d'aufrir as generacions futures en bones condicions. Bèri creishements e bères bastisses dehòra d'escala son contraproducents entara qualitat des assentaments urbani e entara qualitat deth paisatge. En Pirenèu s'a d'apostar pera qualitat e non pera quantitat. D'aci que se'n despren era congruència des esturments de planificacion iniciadi qu'e mentat abantes, e eth besonh d'ua concertacion publico-privada cossent.

Cre qu'era politica arquitectonica e paisatgistica s'a de coordinar damb era toristica?

En tot èster, eth torisme e era construccion, es principaus motors dera economia deth Pirenèu ei evident que cau coordinar es politiquas publicas ath respècte. Voi citar un exemple que creigui ei d'utilitat: eth Plan Director des estacions d'esquí e de montanha persuten era conciliacion enter es interèssi deth sector nhèu e era sua consolidacion, damb un creishement urbanistic respectuós damb es valors paisatgistics. Eth futur deth torisme que passe per un entorn de qualitat.

ARQUITECTURA E URBANISME D'ARAN, PASSAT E PRESENT
 DER URBANISME RURAU AR URBANISME TORISTIC

Vilatges desfiguradi

per C. Llobet e J. Vila

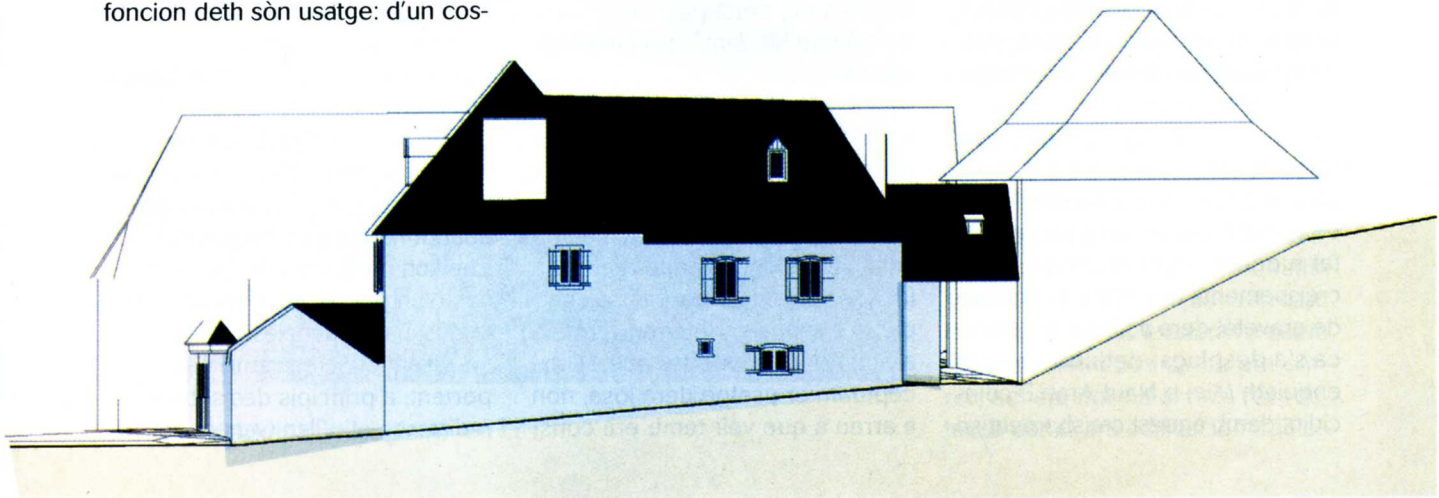
Arquitectes

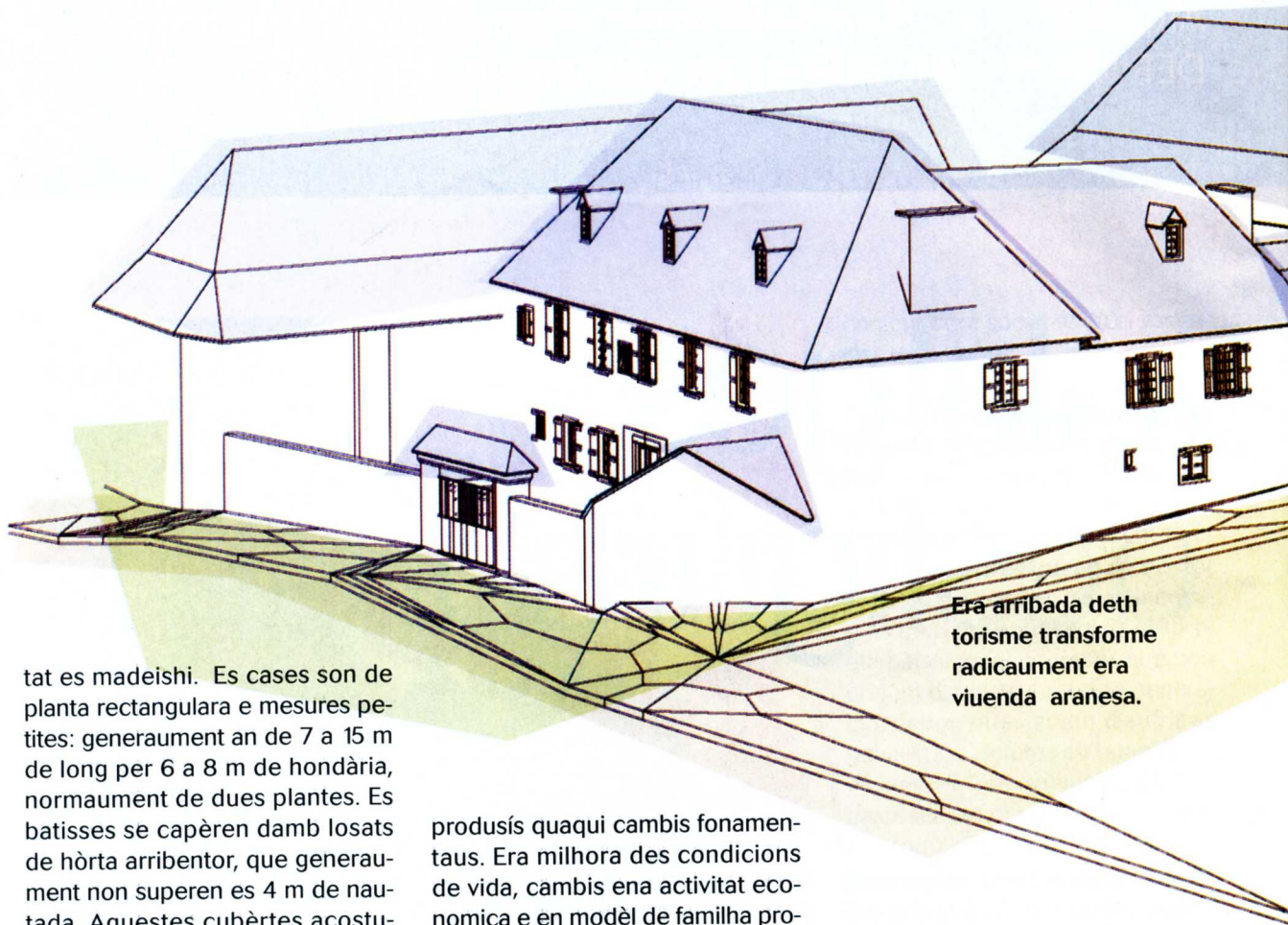
FOTOS: LLOBET E VILA

Era arquitectura populara d'Aran s'enraïtze d'ua forma evident ena arquitectura gascona e era sua relacion va mès enlà deth sòn encastre pireneic. Pòden cambiar es materiaus, mès tostemp era volumetria ei senzilha, lèu tostemp ua planta rectangulara, era escala ath miei dera bastissa e un losat a quate aigües. Era casa rurau a ua dobla foncionalitat, coma viuenda familiara e lòc de trabalh, que hè que se diferèncien es espacis en foncion deth sòn usatge: d'un cos-

tat es espacis tà víuer, e d'aute es espacis tara activitat agricòla o ramadèra. Aguesti espacis s'articulen de diferents manèras, basicament tres: Prumèr es auviatges o "cotos", que son un seguit de bastisses que formen un conjunt diferenciat dera rèsta dera comunitat, format pera casa residenciau e es bastisses auxiliars organizades ath torn d'un pati o corrau. Tanben i a cases a on era residècia e es bòrdes se placen en diferents lòcs deth

pòble. E finaument cases a on era residècia e era bòrda se placen en madeish volum bastit. Es cases s'organizen en pòbles, petits nuclèus de poblacion tamb bastisses relativament compactes organizats ath torn d'ua glèisa. Aguesti nuclèus son un element caracteristic deth paisatge aranés. An perdurat pendent un long periòde istoric, de manèra que des deth sègle XII enquia ara es nuclis an es-

Era arribada deth torisme transforme radicalment era viuenda aranesa.

tat es madeishi. Es cases son de planta rectangulara e mesures petites: generalement an de 7 a 15 m de long per 6 a 8 m de hondària, normaument de dues plantes. Es batisses se capèren damb losats de hòrta arribentor, que generalement non superen es 4 m de nau-tada. Agestes cubèrtes acostumen a èster a 4 aigües quan era casa ei isolada, e 2 o 3 aigües se compartissen miegèra damb es ve-sins.

Mès era arribada deth torisme a arraitz dera dubertura des pistes d'esquí transforme radicalment Aran, es pròpris aranesi descriuen eth present coma se siguesse un trincament damb tot eth passat. Er esquí, mès que coma espòrt ei entenet coma negòci e genèr un important moviment economic, sustot en camp urbanistic. S'a produ-sit ua irrupcion massiva de lotjaments dedicats ath torisme, qu'a generat era bastenda a grana es-cala de cases de dusau residència en territòri aranés qu'a ua capacitat modèsta entà acuelher grani creishements toristics e eth centre de gravetat dera activitat economica s'a desplaçat deth Baish Aran enquiath Mieï e Naut Aran. E coincident damb aguest creishement se

produ-sís quaquí cambis fonamen-taus. Era milhora des condicions de vida, cambis ena activitat eco-nomica e en modèl de familia pro-dusissen cambis importants ena distribucion des espacis dera viu-enda. Ara òc que se produ-sís un trincament deth modèl tradicionau ja qu'aguest progresivament se va adaptant ar esquèma organizatiu que s'a convertit en un standard en tot eth mon e qu'a portat a viu-endes damb distribucion identi-ca. Enes naues bastisses de viu-endes se pòt distinguir quate tip-es: 1- Com s'a dit, bona part deth crei-shement se hè damb fòrta improvi-sacion e manca de planejament, sustot en Vielha, Bossòst e Les apa-reishen bastisses de viuendes plu-rifamiliars de grana nau-tada, que pòden arribar enquiàs dètz plantes de nau-tada, e en molti casi damb volumetries complicades, ja qu'an façades damb un perimètre com-plèxe e grana varietat en forma e arribentor des cubertes que, se ex-ceptuam er usatge dera lòsa, non a arren a que veïr tamb era cons-

truccion tradicionau. 2- Com a re-accion ad aguest desorden urba-nistic, nèish en Garòs un nau mo-dèl d'agropament residenciau, co-neishut comerciaument damb eth nom de 'pleta'. Destinat exclusi-vement a dusaus residències tà gent de nau-tada poder adquisitiu. 3- Viuen-des unifamiliars isolades de dues plantes de nau-tada, generalement de minima qualitat arquitectonica, de grana varietat formau que pò-den anar des der estil pleta ar estil chalet suís e soent damb cubèrtes assimetriques. 4- E tanben enes pòbles, sustot deth Naut Aran, se hèn òbres de rehabilitacion enes ca-ses e bòrdes que s'auien demorat abandonades ena decada des 50, que son promoigudes per particu-lars d'un nau nivèu economic, en-tà dusaus residències.

Quant eth creishement ja ei im-portant, a principis des setanta se redigissen eth Plan Generau de Vi-

COL·LÈGI D'ARQUITÈCTES

Eth plan generau de Vielha prevedie un continuum urbanizat entre Escunhau e Gausac, tamb bastisses

de 15 plantes. Aquest plan non siguec aprovat, mercès ara pression deth Collègi d'Arquitèctes

elha e eth Plan Municipau d'Ordenacion Urbana de Naut Aran. Es irregularitats urbanistiques èren tant e tan fòrtes que motivèren qu'eth Collègi d'Arquitèctes de Catalonha prenhesse un seguit d'iniciatives entà denonciar aguest hèt, entre eres ua publicacion monografica especifica e eth montage d'ua exposicion titulada 'El Baile de Aran'. Vaquèira se desvolope a partir deth Plan Municipau d'Ordenacion Urbana de Naut Aran, hèt ara mesura des interès de dera *Estación* maugrat eth caractèr municipau deth document, que propòse dus nuclèus urbans en Vaquèira enes còtes 1500 e 1700, e un aute en Òrri-Beret, ena cota 1900, e que siguec vigent enquiar an 2002 a mau-

grat era oposicion des ajuntaments. Eth plan generau de Vielha prevedie un continuum bastit entre Escunhau e Gausac, tamb bastisses de 15 plantes de nautada e ua populacion de 52.000 personas. Aguest Plan Generau presentat per Ajuntament non siguec aprovat pera Comision Provincial d'Urbanisme gràcies ara pression deth Collègi d'Arquitèctes.

Comence a existir era consciéncia de qu'eth fòrt impacte qu'a carrejat eth torisme entre en conflicte tamb es recorsi qu'eth madeish torisme sage d'administrar. Posteriorment se redigissen ues prumèras Normes que non tràpen es condicions entà prosperar deuant des Ajuntaments encara franquistes e non arriben a mobilizar es sectors progressistes deth país qu'encara non s'an estructurat. Curiosament es mobilizacions populars d'impugnacion d'aguestes Normes son eth desencadenat entà estructurar

aguesti sectors damb era formacion dera Associacion Es Terçons que derive enes candidatures d'Unitat d'Aran que se presenten as ajuntaments enes prumèras eleccions democraticas. Damb es ajuntaments democratics dominats majoritariament per Unitat d'Aran se presione ara alavetz Generalitat Provisionau entara redaccion des Normes Subsidiàries de Planejament dera Val d'Aran.

Aguestes Normes que sigueren aprovades er an 1982 auien era vertut de tratar tot eth país d'ua façon unitària e sagen de mantier era imatge compacta des nuclèus aranesi, garantizant era independéncia des pòbles en tot protegir qu'es creishements les amasèsse, evitant era creacion d'un continu urban de tipe andorran ath cant dera carretèra. E ena delimitacion deth solèr urban sagèren en divers pòbles de non distorsionar eth sòn perfil caracteristic e de mantier era relacion existenta entre era glèisa e era rèsta deth pòble. A mès s'encuedèren de fixar uns paramètres tàs bastisses, en determinar mès es condicions volumetricas qu'era anecdòta des materiaus, tostemp variables en foncion dera evolucion dera indústria constructiva.

En aguestes normes se sistematizen es paramètres de superficia bastible e densitat qu'enquiar aguest moment depenien dera voluntat der ajuntament deth moment, e se preven tres tipus de bastisses: 1- Es bastisses plaçades en casc istoric des pòbles existents e damb façades alinhades damb eth carrèr; ací era norma ei mès respectuosa damb era edificación tradici-

Casa de principis deth sègle XX en Les.

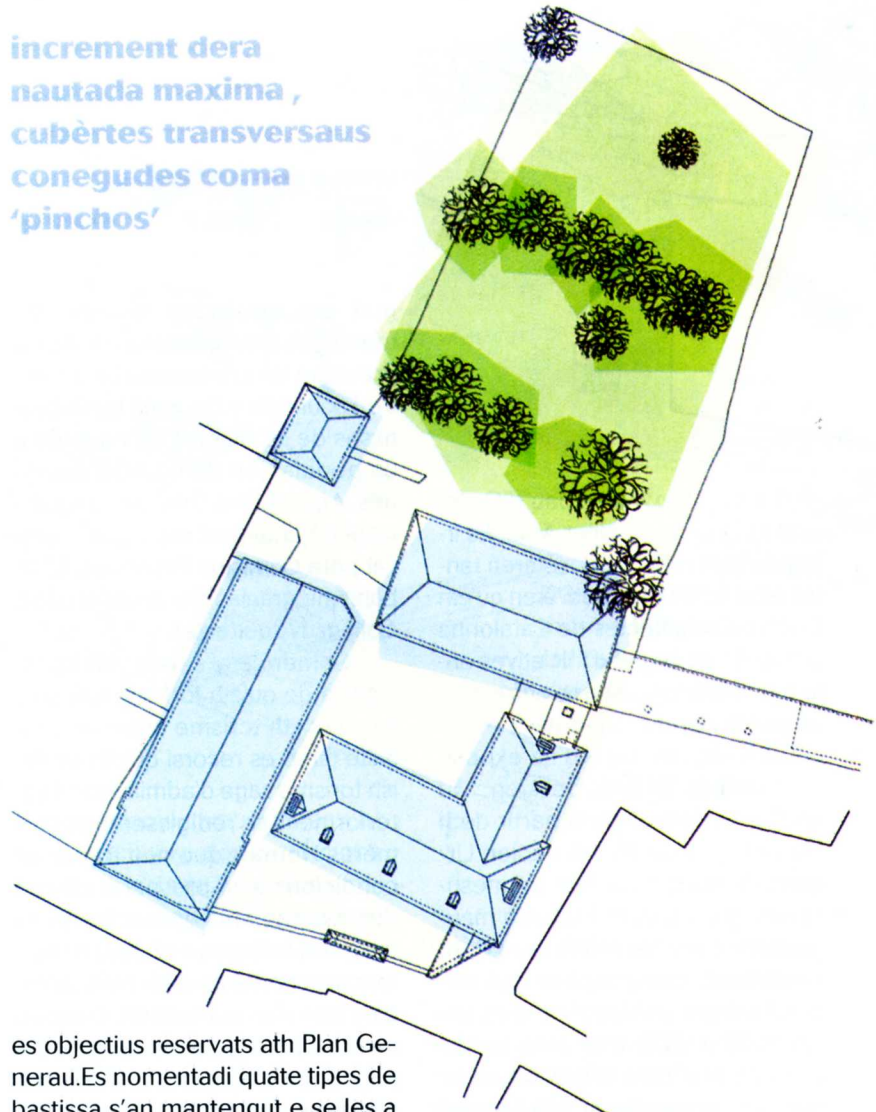
ETH HUMARAU

Er usatge deth humarau qu'a portat a ua sobrevaloracion dera viuenda plaçada en humarau e ar

onau e sonque dèishe hèr bastisses de viuendes pariones as tradicionaus: de planta rectangulara, de 2 plantes de nautada (excèpte enes Passegs de Vielha, Bossòst e Les), tets simetrichs de lòsa damb fòrta arribentor, façades de 30 m de longada maxima acabades en pèira o pintades de color blanc trincat, de hièstres e balcons similars as tradicionaus, en tot configurar un conjunt urban armonic. 2- Es bastisses isolades plaçadas enes naues urbanizacions, de planta rectangulara que se reculen deth carrèr un minim de 3 m, qu'an d'adaptar-se ara topografia, damb façades de coma maxim 30 m de longor mès damb mès libertat ena sua composicion, es hièstres e balcons pòden èster mès grani e non ei obligat d'auer ua imatge semblanta ara tradicionau. 3- E finaument es bastisses publicques singulares, coma glèises, collègis, espitaus, bibliotèques, sales polivalentes e esportives non s'an d'adaptar as tipologies des viuendes tradicionaus e an ibertat totau ena composicion des façades e tets, e enes materiaus a utilitzar, se pòden destacar en sòn entorn urban dera madeisha façon qu'enes pòbles antics ac hègen es glèises deth sòn entorn.

Er an 2002 se hec ua Revision des Normes en Naut-Aran damb er objectiu de desclassificar coma solèr urban Òrri e Beret, a cambi de trasladar part dera bastibilitat permetuda peth Plan Municipau de Naut Aran d'aguesti parçans tar airau de Ruda. E en aguesti moments se redigissen eth Plan territorialu de l'Alt Pirineu e Aran, e eth Plan Director d'Aran qu'aurie d'assumir

increment dera nautada maxima, cubèrtes transversaus conejudes coma 'pinchos'

es objectius reservats ath Plan Generau. Es nomentadi quate tipus de bastissa s'an mantengut e se les a dat ua mès grana coerècia formau (an desapareishut es chalets suïssi e es grani blòcs de formes estranhes) qu'a permetut configurar conjunts urbans mès armonics qu'es que se hègen abans, mès non damb eth grad que se demoraue.

Era presion deth mercat a forçat era tipologia enquia un modèl únic de gropament residencial, era pleta. Aguestes urbanizacions pretenen reproduir er acorropament des pòbles en bastir cases damb ua disposicion anarquica, moltes d'aguestes cases son cloniques, identiques es ues as autes. Encara que non se hèn granes bastisses, eth paisatge aranés demore desfiguratur. Es distorsions mès impor-

tantes respècte as modèls de construccion proposats pes Normes s'expliquen ar usatge deth humarau qu'a portat a ua sobrevaloracion dera viuenda plaçada en humarau e ar increment dera nautada maxima permetuda. Aguesta sobrevaloracion a portat a ua importanta distorsion dera cubèrta, que portèc a ua modificacion dera norma entà perméter ua nautada dera cubèrta de 7.5 m, e a uns naus abits constructius que portèren a l'heuarla exageradament e crear naues cubèrtes transversaus (coneishudes coma 'pinchos') que deformen notablement era cubèrta principau e altèren tot er entorn urban.

Eth Centre d'Estudis Ribagorçans, era Associacion Rurbans e eth Blòc pera Val organizen ues jornades entà repensar era arquitectura e era cultura deth Pirenèu a compdar d'un debat dubèrt enter professionaus e era gent deth país.

ES CARTES DESSÚS DERA TAULA

Eth Centre d'Estudis Ribagorçans, era Associacion Rurbans e eth Blòc pera Val de Boí, inicièren eth mes de noveme es jornades Arquitectura e Cultura en Pirenèu, un debat dubèrt sus eth futur (e eth present) deth parçan. Era prumèra des sessions siguec en Pònt de Suert damb era participacion d'arquitectes destacats coma Ramon Maria Puig (encargat dera naua normativa de materials entara construccion), Ricard Lobo (arquitecte delegat deth COAC en Pirenèu), Guillem Sàez (istoric arquitecte qu'entreprenec es prumèras restauracions deth romanic ena Val de Boí) e Lluís Galicia (president deth Col·legi d'Arquitectes d'Òsca).

Se manifestèc era preocupacion qu'existís enter era poblacion e es madeishi arquitectes pes mòdes d'arquitectura que se prevenenes pròplèus ans des dera Administracion. Per aguesta rason s'acordèc hèr ua seria de demanes en aguest sentit, mès tanben se hèc pera part des arquitectes e bèri professionaus deth sector presents ua autocritica e ua crida a éster mès participatius e actius. Tanben s'aprigondic en debat sus er usatge dera pèira coma simple reclam toristic o ena realitat des qui viuen ena montanha e es sòns besonhs, en tot intentar trapar un equilibri damb era arquitectura tradicionau. Se men-

Proliferacion de promocions immobiliàries.

tèc eth besonh de tier compde deth paisatge dauant dera proliferacion de promocions immobiliàries Coma tanben s'entenec qu'es materials modèrns non an perqué èster considerats coma negatius se son adequats e ajuden a ua evolucion logica dera arquitectura.

Ena segona session des jornades, celebrada en Esterri, i participèren er antropològ e director der Ecomuseu des Vals d'Àneu Jordi Abella, er urbaniste Carles Llop, membre dera equipa que redacte eth Plan Director Urbanistic deth Palhars Sobirà, era istoriadora Clara Arbués, experta en patrimoni der Alt Urgell, e er arquitecte Jo-

sep Bunyesc, expert en rehabilitacion e sostenibilitat. En aguest viatge, eth debat se centrèc ena catalogacion o gestion deth patrimoni. Es participants soslinhèren era importància de realizar un inventari detalhat que includisque toti es bens arquitectonics e urbanistics que peth sòn valor s'aurien de preservar. Aguest inventari permeterie dispensar d'ua prumèra avaloracion entà estudiar eth grad de proteccion e era convenença d'autrejar-les ua proteccion legau diferenciada. Abella considere que, a despiet que part deth patrimoni a deishat d'auer er emplec practic qu'auie, la cau preservar de totes façons, en tant

qu'ei ua característica dera identitat deth parçan ath quau apertie, e ua part irremplaçabla dera sua cultura. Eth sòn estudi, ath delà, mos pòt ensenhar fòrça sus era vida e era societat que la generèc. Eth public demanèc especiau atencion dauant era actuau pèrta des valors que tradicionaument auien dominat era arquitectura pirenenca. Es construccions e promocions immobiliàries actuaus non respecten en fòrça casi paramètres d'eficiència que totemp s'auien considerat (orientacion respècte ath solei, posicion ena estructura urbanistica respècte a d'autres construccions, posicion des dubertures, eca.) ne era comoditat e abitabilitat des residències des abitants deth nuclèu qu'acuelh era naua construccion. Per un aute costat, tanpòc se respècte eth patrimoni urbanistic que representen es pòbles pirenencs, pr'amor que plan soent, es naues construccions desdiboishen es limits des nuclèus e en trinquen era estructura. Dauant d'açò, er arquitecte Josep Bunyesc presentèc possibles formules de rehabilitacion que contemplan ath madeish viatge es darrèri auanci tecnicos e arquitectonics atau coma eth mantenement de paramètres d'eficiència energetica e sostenibilitat, en tot mostrar qu'aguest nau tipe d'arquitectura ei perfectament compatible damb era armonia der entorn e damb eth patrimoni tradicionau. Ua opinion damb era que tanben se mostrèc d'acòrd Carles Llop, que considèra qu'eth patrimoni tradicionau pòt coexistir damb era arquitectura modèrna. Fin finau, es assistents reclamèren eth besonh de

Jornades entà repensar era arquitectura deth Pirenèu.

promòir politiques que poguen hèr ua analisi collectiua deth patrimoni e era sua influència en parçan.

En Erih la se comparèc eth modèu de creishement pirenenç damb eth modèu soís. Coma resultat sorgic un debat sus es disparièrs modèus de creishement, sustot en pòbles petits damb fòrti creishements causats peth torisme. Se parlèc e se defensèc era proteccion des bastisses vielhes laguens des centres istorics, en tot debàter eth punt d'equilibri enter çò de nau o vielh, e en tot veir qu'era conservacion des volums poirie èster ua possible solucion as cambis que se produsissen enes cascs antics. Tanben sorgic er assumpte dera influència des arquitectes sus era qualitat dera arquitectura, en tot tier compde que, maugrat èster es agents mèns actius, n'ia d'auti qu'an era padena peth mange coma son

es promotors o es normatives. Se parlèc deth modèu que cada val vò entà era madeisha e que cau definir-lo des dera base dera gent e arribar aquiue a on conscientment se volgue arribar sense deishar-se portar. Entà artèrher açò cau prumèr de tot informacion e debat dubèrt. Quan parlam de creishements, cau diferenciar es usatges, pr'amor que non represente çò de madeish un creishement per besonhs dera poblacion coma prumèras residències qu'un gran creishement estacat as segones residències. En çò que tanh ara viuenda social se mentèc qu'es normatives actuaus son dirigides a promòir era viuenda social e a facilitar era accessibilitat. Mès, enes pòbles deth Pirenèu en generau mos seguim trapant damb dificultats estacades ath tipe de bastisses.

TERRITÒRI E PAISATGE, NAUS PARADIGMES ENTATH
DESVOLOPAMENT LOCAL BASAT ENES VALORS DERA CULTURA
E DERA NATURA

ETH PARC TERRITORIAU

Colhegats- Terradets

per **Carles Llop Torné**

Arquitecte

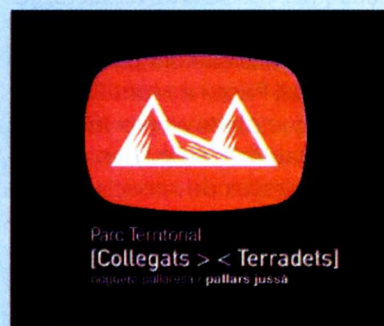
FOTOS: ADRIÀ GOULA

Plan segur qu'èm dauant d'un cambi ena percepcion des valors des nòsti territòris. Era ciutat s'a estenuat peth territòri, e es ciutadans, damb era sua mobilitat geografica creishenta, tanben. Atau donques, territòris que patissen eth desuet e era marginalitat, recupèren ara er interès de part dera societat. Interessi, mès soent oposadi enter es qu'i viuen, e es qu'en profiten a temps parciau. Es territòris de montanha son justament uns des mès pressionats per aguesta naua realitat. Cau trapar era convivença des interèssi entà favorir ua bona abitabilitat e un desenvolopament equilibradament just enter er emplec des recorsi e eth suenh des valors.

Era qualitat deth paisatge des nòstes contrades pirenenques e prepirenenques, mos hè a sènter

optimistes respècte ath desenvolopament economic e social possible entàs personas qu'i viuen permanentament e entad aqueri que, cada viatge mès, retornen o escielhen de nau es territòris de montanha entà víuer. Remercam un creishement demografic progressiu e ascendent, e un delit constant d'usar eth territòri des de nombroses facetes. Es esquiadors de dimenjada, o eth traginar constant des nau excursionistes des espòrts d'aventura, aufrissen naues imatges des usatgèrs deth territòri.

Totun açò, se reivindique de fòrça punts d'enguarda eth besonh d'evitar es monocultius economics e era banalizacion dera qualitat paisatgistica e mediambientau. Eth torisme ei un bon vector entath desenvolopament economic, mès cau que sigue un torisme de qualitat que

Imatge deth Parc.

cerque e promòigue era potencia-
cion de toti es recorsi deth país.

ETH PARC TERRITORIAU COLHEGATS-TERRADETS

Ua linha d'accion territorialu com-
prometuda damb eth desvolopa-
ment locau deth territòri ei çò qu'a
amiat eth parçan deth Palhars Jus-
sà damb eth Parc Territorialu de Colhe-
gats-Terradets, damb era decidida
volontat de creacion de sinergies
damb un objectiu plan clar, dinami-
sar eth territòri social e economi-
cament. Enquia ara s'an anat hènt
inversions desestacades e eth prin-
cipau valor deth Parc ei era creaci-
on d'ua soleta mèrca (culturau, to-
rística...) que consolide es quate
productes -en bèth cas encara re-
cors- toristics deth Jussà (activitats
nautiques, castèths de termièra, ge-
ologia e paleontologia e natura re-
presentat basicament peth sende-
risme, Vall Fosca e Mont-Rebei) e,
sustot, que place es productes en
mercat (aufèrta de guides, creaci-
on d'empresas de servicis, duber-
tura des castèths,...) damb uns ser-
vicis desvolopats des deth parçan.

Er objectiu ei passar d'èster par-
çan de transit a parçan de destina-
cion (non sonque entorisme senon
en quinsevolh tipe d'activitats o sec-
tors de creishement economic). Eth
principau valor dera mèrca ei era
unitat de productes a traucers des
vies blues (ath torn dera aigua) e es
verdes (ath torn dera natura e deth
patrimòni culturau), en tot crear un
modèu de gestion patrimoniau de
verticalitat-transversalitat deth terri-
tòri deth Jussà; e sustot era associ-
acion dera mèrca a un espaci físic
territoriau, plan simbolizat pes pai-

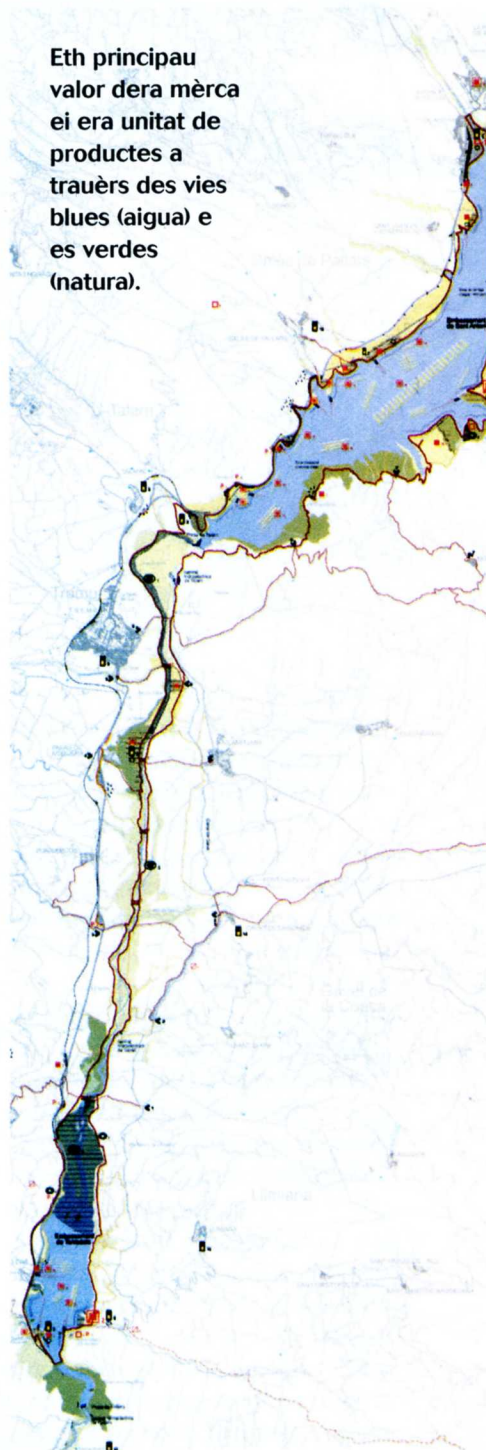
satges der aigua e des dus congòsts.

Eth patrimòni naturau, istoric e
culturau d'aguest territòri, es servi-
cis sòcio-economics e es assisten-
ciaus as personas deth parçan son
es recorsi basics endogèns entà
crear ath torn d'aguest èish un am-
pli programa encastre d'accion com-
marcau que contemple tot eth par-
çan. Era articulacion d'un progra-
ma especific ath torn d'aguest èish-
territòri que compren es congòsts
de Colhegats e Terradets, en tot
préner er èish fluviau der arriu com-
ma espaci centrau deth territòri com-
marcau, e qu'a dus airaus de fòrta
significacion patrimoniau: era res-
tanca de Sant Antoni e era restan-
ca de Terradets, a de supausar era
concrecion de servicis ath torisme
interior deth país e de pertot que,
atrèti per aguesti recorsi, volguen
profitar d'ua coneishença mèns gra-
na de toti es endrets, e servici deth
parçan.

En aguest sentit, era constitui-
on deth Parc territorialu en er èish
fluviau, damb toti es sòns territòris
transversaus, ei ua prepausa estra-
tegica basada en valor, era organi-
zacion dera informacion des recor-
si e servicis, era coordinacion d'ini-
ciatives de projècte e inversion eco-
nomicas publicas, e er encoratja-
ment dera activitat e inversion pri-
vada, que s'an de desplegar en punt
centrau d'aguest territòri comar-
cau, entà promòir e produir efèc-
tes estenuts en tot eth parçan.

Er airau deth Parc Territorialu deth
territòri Colhegats-Terradets se per-
file d'aguesta manèra, coma un es-
paci d'articulacion dera plana des
Tèrres de Lhèida damb er Alt Pire-
nèu catalan. Eth parçan deth Pal-

**Eth principau
valor dera mèrca
ei era unitat de
productes a
traucers des vies
blues (aigua) e
es verdes
(natura).**

hars Jussà preten donques desenvolupar ath torn d'aguesta estrategia un des encastres de desenvolupament dera economia locau, de cooperacion damb es comarques vesies, e de transversalitat damb eth conjunt deth país entà aufrir es espacis de productivitat e léser laguens d'un encastre der equilibri territorial de Catalonha. Eth Parc Territorial der èish fluviau "Noguèra Pallaresa, Territòri Colhegats-Terradets", coma referent territorial entà encoratjar un nuclèu de servicis ludico-toristics, socioculturals e economics e de servicis, encorrajador e promotor des auti recorci dera comarca.

ETH PLAN DIRECTOR DETH PARC TERRITORIAL COLHEGATS-TERRADETS

Entà coordinar e dirigir totes es accions, eth Conselh Comarcau decidic elaborar un Plan director que desvolope era estrategia entà ordenar e gestionar era auferda deth parçan deth Palhars Jussà, basada enes sòns recorci identitaris e sin-

gulars respècte a d'auti territòris de Catalonha: era geologia e paleontologia, eth patrimoni culturau e etnografic, eth valor deth paisatge der aigua, e deth paisatge prepirenenc coma pòrta des territòris pirenencs.

Eth Parc Territorial Colhegats-Terradets constituís ath madeish viatge un projècte sus eth territòri e ua estructura de gestion patrimonial deth territòri, entà enfortir eth desenvolupament locau des municipis, qu'actue en complementarietat e sinergies damb es d'auti components deth hilat d'ambits patrimonials deth territòri Palhars, e especificament deth Jussà.

Eth Plan dispause d'ua guida d'accions entara consolidacion dera mèrca deth territòri Colhegats-Terradets coma estructura de coordinacion d'iniciatives empenedores des deth vessant culturau, ambientau educatiu, e socioeconomic, de sòrta qu'eth corròp de prepauses e d'inversions se placen en un entorn de coordinacion e complementarietat, qu'ena mesura des pos-

sibilitats, enfortissen era capacitat de desenvolupament locau e era projeccion de futur d'aguest parçan.

Atau madeish, eth Parc Territorial Colhegats-Terradets preven es protocòls de collaboracion e gestion de programes damb es institucions publicques e privades que desvelopen accions d'encoratjament e/o prestacion de servicis en territòri.

COM EI CONCEPTUALIZAT ETH PARC?

Era gestion deth Parc territorial preved coma objectius generaus era ordenacion, tutèla e gestion des valors naturaus e ambientaus; era ordenacion, tutèla e gestion des valors culturals; e era ordenacion de domènis, airaus e espacis d'activitats ludico-recreatives.

A nivèu d'ordenacion deth territòri deth Parc, aquest s'organize en base a domènis, airaus, espacis, elements e sistèmes, caracterizats pera manèra diferenciada der emplec: de proteccion, de shaute mediambientau, de shaute ludic-recreatiu, eth léser e eth divertiment, e culturau a compdar d'activitats de torisme rurai, activitats formatives e scientificques, d'espòrts fisicoesportius en miei naturau, de recreança ath can o ena madeisha aigua.

Aguesta zonificacion non ei normativa deth punt d'enguarda urbanistic, pr'amor que seràn es documents preceptius des prepauses urbanistiques es qu'ac desvoloparan. Tamb tot aquerò respon ara voluntat d'establir ua coèrència enter es potencialitats dera destinacion deth solèr, eth suenh des sòns

Eth Jussà vò trèir partit deth sòn patrimòni culturau e naturau.

valors e er emplec compatible que s'í pòt realizar. Plan segur qu'enes pròplèus aproximacions ath territòri objècte de trabalh, se produirà es ajustaments oportuns enquia arribar a dispausar pera via juridico-administratiua pertinenta es ligams normatius que calgue aplicar. Era ordenacion, tanben prepausa era distribucion espaciau des emplecs predominant a qué se prepausa destinar eth territòri deth parc, era conservacion e proteccion des recorsi naturaus, ambientaus e paisatgistics mès notables, er emplaçament des disparières actuacions que desenvolopen es objectius e estratègies deth plan director.

Ath delà d'acò, eth plan tanben ordene es sistèmas d'accessibilitat veiculara e a pè estructuradors der accés as diuèrsi airaus e espacis, e tanben ara huelha d'aigua, damb particular atencion as trajectes deth hilat de vies verdes.

Eth plan director determine tanben eth sistèma d'equipaments e servicis (publics e privats, dejà existents e de naua creacion) entara gestion foncionau der emplec social deth Parc: informacion, visita, organizacion d'activitats programa-

des o de liure iniciatiua, era estada, eth lotjament, era disposicion de servicis complementaris, era activitat formatiua e scientifica, es esports e era recreança laguens d'ua programacion segura e contròtlada enes domènis qu'atau se dispausa.

Era gestion deth parc qu'ei en base ara determinacion d'un catalòg d'actuacions compausat per un corròp de projectes que se prepausa desenvolver d'iniciativa publica, privada o conjunta; ua agenda de projectes en execucion, que son es projectes executius que se desenvolopen segontes era programacion deth Conselh Comarcau damb programes de finançament especific includits enes previsions pressupostàries deth madeish damb copartenariat d'institucions collaboradores; un corròp de protocols de gestion; e er establiment des directrius de gestion deth Parc territorial, der organ gestor entara ordenacion deth madeish plan de gestion e des activitats. Un tèrme important a remarcar, donques, qu'ei era unitat d'esfòrci enter institucions deth territòri e privats entà posar eth parçan en un moment en

qué s'a vist com es vesins deth nòrd an anat desenvolopant eth sòn teishut! economic e social mentre qu'aciú enquia hè pòc de temps non s'a començat a redreçar aquesta dinamica.

Era devisa deth parc qu'auem anat desenvolopant, "passa-i un dia o demora-i entà tostemp", exprimis era voluntat fèrma de que sigue ben acceptat, e represente er esperit en se madeish d'un territòri qu'a patit ua importanta emigracion, sustot enes joeni e ena gent especializada (universitària) e qu'ara vò redreçar aquesta dinamica en tot avalorar es sòns recorsi pròpris. Ei per açò que cau donques compartíc, qu'era gent deth territòri ac coneishen e s'ac hèsqen sòn, e qu'es territòris de montanha agen era sua contribucion singulara e especifica ara bastissa dera qualitat socioculturau e economica deth país. Eth Parc Territorial Colhegats-Terradets ei donques un projecte des dera iniciativa des personas deth parçan, ena linha de modernizacion qu'es estratègies territoriaus europèes reclamen entàs territòris damb un naut valor patrimonial.

DICCIONARI

A

Acuèlher: acollir
Airau: àrea, zona.
Amassar: ajuntar, arreplegar
Amplir: omplir (*s'ampliren:* es van omplir)
Apartier: pertànyer.
Aperar: anomenar, cridar.
Aquerò: allò, això.
Arcuelhuda, arcuèlher: acolliment, acollir.
Arren: res.
Arténher: assolir, aténher
Atau: així.
Ath delà: a més.
Auer: tindre (*auec:* va tindre)
Auer-i: haver-hi
Aumens: almenys.
Autaplan: així mateix

B

Bastenda: acció de construir
Bastir: construir
Bastissa: edifici
Bèth, bèra, -i, -es: algun, -a, -s, -es; *bell, -a, -s, -es*
Bèth temps a: fa temps
Bric: gens.

C

Cadea: cadena.
Capinaut, -a: orgullós, -a
Caudia: calç
Causa: cosa, causa
Codina: cuina
Corbir: cobrir.
Cramba: habitació

D

Damnatjar: fer malbé
Daurir: obrir
Defís: desafiament
Dejós: a sota
Delà: enllà; *ath delà:* a més a més
Demorar: quedar, quedar-se, estar-se
Despriet, a -de: malgrat, a despit de

Dessús: a sobre
Díder: dir

E

Enjós: avall
Enquia: fins a
Entà/tà: per a, cap a; *entà vedé'c:* per a veure-ho.
Enténer: sentir.
Ensús: amunt
Esfaçar: esborrar
Eth/er, era, es: el, la, els/les (es fonen amb les preposicions, així *entath:* per al, cap al).

G

Glèisa: església

H

Hèr: fer
Híger/ahíger: afegir
Hons: fons.
Huéger: fugir
Humarau: golfes de la casa
Husta: fusta

I

I a més d'un sègle: fa més d'un segle.

J

Jos: sota

L

Laguens: dins.
Lèu: aviat, quasi (*qu'ei parlada lèu en tot eth departament:* es parla quasi a tot el dep.).

M

Malaisit, -da: difícil, de mal fer.
Menspredar: menysprear
Mercar: marcar
Mès: més, però/sinó (*non ei cap parlada en un departament, mès en mès d'ua trentea:* no es parla només en un departament, sinó en més d'una trentena).
Méter: posar

Mòir: moure (mò: mou)

N

Naut: dalt (*tà naut:* cap amunt)
Nautada: alçada
Neurir: nodrir, alimentar
Non... que...: només (*non servis tà comunicar qu'en aquera vath:* només serveix per a comunicar en aquella vall).
Nuclèu: nucli

P

Parçan: indret, regió
Parièr: igual, la mateixa cosa
Parion: parell, igual
Peishius: pastures
Pèrta: pèrdua
Plan: prou, ben (*plan ben:* prou bé; *plan segur:* ben segur)
Prètz: preu
Prètzhèt: tasca, objectiu

Q

Quauque, quauqua, quauqui...: algun, alguna, alguns...
Que: en alguns casos *no té traducció i només indica afirmació, així que i a un arramat de lengües:* hi ha una bona colla de llengües.

R

Revirar: traduir.

S

Ser: vespre.
Soent: sovint.
Sonque: només, *així non existís sonque en...:* només existeix a... ; *pas sonque:* no només.

T

Termièra: frontera, límit.
Totun: de tota manera, tanmateix.

La mejor compañía para el futuro es la tuya.

Una gran compañía es aquella que llega al futuro antes que las demás. En Endesa estamos poniendo en marcha el futuro de más de 22 millones de clientes en 15 países de todo el mundo. Somos la primera multinacional eléctrica española y seguimos creciendo para generar progreso y bienestar. Por eso tenemos la seguridad de que, con tu compañía, llegaremos al futuro antes que nadie.

